

KİTAP DEĞERLENDİRME

Osman Fikret Topallı, *Müdafaa-i Hukuk ve İstiklal Harbi Tarihinde GİRESUN*, Hazırlayan: Veysel Usta, Serander Yayınları, Trabzon 2011, 408 sayfa.

*Ayhan YÜKSEL**

Trablusgarp Savaşı ve ardından Balkan faciası, Birinci Dünya Savaşı yenilgisi, imzalanan Mondros Anlaşması ile imparatorluk topraklarının işgal edilmesi, Yunanlıların İzmir'e çıkması, Rum ve Ermeni çetecilerin Doğu Karadeniz'deki ayrılıkçı faaliyetleri, Giresunluların buna karşı direnişi, bütün bu olaylar sırasında yaşananlar hâlâ araştırılmasını gereken konular arasındadır. Hemen her evde Millî Mücadeleye ağırlıklı olarak Osman Ağa komutasında 47. Alayla, Hüseyin Avni Alparslan komutasında 42. Alayla katılmış bir kişinin bulunduğu Giresun'da o günlerde yaşanan gelişmelerin tarihi altyapısı hâlâ tartışma konusudur. Dillerden düşmeyen Millî Mücadele kahramanı Osman Ağa'nın faaliyetleri de buna eklenebilir. Hem Osman Ağa'nın tarihi kimliği, hem de kılıç ve kalem ehli Tirebolulu Hüseyin Avni Alparslan Bey, Kurtoğlu Hafız Zeki Mustafa Efendi, Tomoğlu İsmail Ağa gibi daha birçok şahsiyetler üzerindeki dönemlerine inen sağlam bilgi eksikliği de kendisini göstermektedir. *Gedikkaya* gazetesi, Bolşevik Rusya'dan Anadolu'ya silah temini, Osman Ağa'nın Trabzon Vilayeti ve 15. Kolordu Komutanlığı ile ilişkileri, Ankara ve İstanbul hükümetleri etrafında gelişen olaylar, Mustafa Kemal Paşa'nın muhafızlığı ve sonrası gibi daha cevabı alınamayan birçok sorular da bunlara katılabilir. Şimdi bütün bu konulara cevap verebilecek bir kaynak gün yüzüne çıkarılmış bulunmaktadır.

Giresun'da Millî Mücadele döneminin en önemli isimlerinden biri olan ve Osman Ağa'nın gönüllü müfrezesine katılarak onunla oldukça yakın bir çalışma ortamı bulan ve aynı zamanda Giresun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yazı işlerinin sorumluluğunu da üstlenen Osman Fikret

* Araştırmacı-Yazar.

Topallı'nın bilinen ama gün yüzüne çıkmayan, birinci el kaynak olan hatırası/eseri sonunda okuyucularıyla buluştu: *Müdafaa-i Hukuk ve İstiklal Harbi Tarihinde GİRESUN*.

Kitap yayına Trabzon'da birçok kültürel eserlere imza atmış ve editörlük yapmış Veysel Usta tarafından yayına hazırlanmış. Hatıraların ortaya çıkması ve Veysel Usta tarafından yayına hazırlanmasının ilginç bir hikâyesi de var: Veysel Usta dostu resim öğretmeni Murat Engin vasıtasıyla kendisinde bazı belgelerin olduğunu öğrendiği Topallı ailesinden resim öğretmeni Müge Topçu ile tanışır. Hakikaten Topçu'nun evinde II. Meşrutiyet döneminden kalma gazete koleksiyonları, Giresun musikisine dair notlar, kitaplar, dergiler ve resmi yazışmalar bulunmaktadır. Bu evrak-ı metrükelerin kime ait olduğunu sorduğunda "*Osman Fikret Topallı*" cevabını alır. Aynı zamanda çok kıymetli bir kaynağa ulaştığının da farkındadır. İkinci kez Müge Topçu'yu ziyaret ettiğinde bu defa hemen her Giresunlunun yayınlanması arzu ettiği Osman Fikret Topallı'nın kayıp hatıratı "*Müdafaa-i Hukuk ve İstiklâl Harbi Tarihinde Giresun*"u yayınlamak üzere alarak Trabzon'a döner. Metinler üzerinde bir süre çalıştıktan sonra aile mensuplarıyla görüşür, kızı Mefkûre Hanım (ö. 2011) ile torunu Ezher Hanımlardan, Dr. Ruşen Topallı'dan Osman Fikret Topallı ve çalışmaları hakkında bilgi alır. Çalışmasının ilk aşamasından sonra Osman Fikret Topallı hakkında KTÜ'de düzenlenen bir sempozyumda tebliğ de sunar. Konuya oldukça ısınan Veysel Usta, nihayet Giresun Millî Mücadele Tarihi'ne yeni yorum getirecek olan Topallı'nın eserini yayımlar.

Veysel Usta, sadece eseri çeviri yaparak yayınlamış, en geniş bir şekilde kaynak kullanarak eserin müellifi Osman Fikret Topallı'nın (1891-1963) biyografisini de kaleme almıştır. Buna göre Topallı, Giresun'da tamamladığı ilköğretiminden sonra 1908'de bir süre Trabzon İdadisi'nde öğrenim görmüş, aynı yıl Mercan İdadisi'ne geçmiştir. 1912'de Tatbikat Baytariye Mektebi'ne kaydolunmuştur. Giresun'a döndükten sonra 23 Mayıs 1914'te Giresun Darülmualimin'ine müdür muavini olarak atanmıştır. Giresun'da 1919'da *Işık* gazetesinin başyazarlığına getirilmiştir. Mütarekeden sonra gelişen olaylar ve Doğu Karadeniz'de bir Pontus devleti kurma girişimleri üzerine Osman Ağa'nın gönüllü müfrezesine katılarak onunla oldukça yakın bir çalışma içine girmiş, bu arada Millî Mücadele dönemi Giresun'unda yaşanan olayların tanığı olmuştur. Bulancak nahiye müdürü iken Bulancak'ın Karaibrahimoğlu Şükrü tarafından basılması ve uğradığı şiddeti unutmamış, bunu hatıratında mükerreren tekrarlamıştır.

Osman Fikret Topallı, Giresun'da *Türk Dili Tetkik Cemiyeti*, *Himaye-i Etfal Cemiyeti*, *Türk Tayyare Cemiyeti*, *Türk Ocağı üyeliği*, *Cumhuriyet Halk Partisi Bulancak İlçe Başkanlığı* gibi birçok sivil toplum kuruluşlarında görev almıştır.

Müdafaa-i Hukuk ve İstiklâl Harbi Tarihinde Giresun adlı eser Osman Fikret Bey'in tuttuğu günlüklere, arşivinde bulunan resmi yazışmalara, gazete ve dergi gibi diğer yazılı koleksiyonlara dayanmaktadır. Giresun merkez olmak üzere Millî Mücadele döneminde bölgede yaşanan olayları, kendi tanıklığı ile birinci el kaynaklara dayanarak en ince ayrıntılara kadar kronolojik bir sıralama ile yazmıştır. Kendisi, bizzat olayların içinde yer almasına rağmen yazarken belgelerden oto-kritik yapmayı ihmal etmemiştir. Titizliği o derecedir ki, yayınlanan gazetelerin ve dergilerin yanlış basılan sayı ve tarihlerini dahi düzeltmektedir.

Eser, dört bölümden oluşuyor. Birinci bölümde “*Gönüllü Teşkilat ve Alaylar, Sahil Muhafaza Teşkilatı, Muhafız Maiyyet Bölüğü, Giresun Gönüllü Taburu, 42. ve 47. Giresun Alayları*”, ikinci bölümde *Taşkışla'da Yunan Bayrağı'nın nasıl indirildiği, Pontusçu Çeteler, Saytaş'ta Haçika Çetesinin Basılması, Filya Motoruna el konulması, Trabzonlu Acente Kostî Olayı, müteferrik bazı olaylar, Bulancak Hadisesi*”, üçüncü bölümde “*Mahalli ve Millî kahramanlardan Tirebolulu Hüseyin Avni Alparslan Bey, Kurdoğlu Hacı Hafız*”, dördüncü bölümde “*Kâtip Ahmed, Şebinkarahisar Ermeni İsyanı, Tomoğlu İsmail, Karaibrahimmoğlu Şükrü, Mamişoğlu Hasan Bey, Ziya Bey, Pehlivan İsmail Efendi, Hamid Naci Bey, Teşkilat-ı Mahsusada Giresunlular*” anlatılıyor.

Hatralarda anlatılan konular bunlarla sınırlı değildir. Olayların Giresun dışına taşan ayağı da vardır. Ermeni harekâtıyla Kars havalisine, Kürt isyanıyla Erzincan havalisine, Koçgiri isyanıyla Sivas havalisine, Kurtuluş savaşı için Sakarya havalisine kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda Trabzon-Giresun çekişmesi de kitapta yerini almaktadır. Veysel Usta, kitaba ek olarak yine Topallı'dan *Gedikkaya* gazetesinde Osman Ağa imzalı yazıları, *Yeni Giresun* gazetesinde Osman Ağa'nın Giresun dönüşü hakkındaki yazıları, Topaloğulları'nın akrabaları ve çocuklarına dair şecere notlarını, Osman Ağa'ya Rusya'dan yazılan mektupları, Osman Ağa ile Mustafa Kemal Paşa'nın Havza buluşması olmadığına dair Hüsamet'in Ertürk'e verdiği cevapları koymuş.

Kitapta, Osman Ağa Ankara'dan döneceği günlerde Mustafa Kemal Paşa'nın yanına muhafızlarıyla beraber vedaya gittiği zaman Mustafa Kemal Paşa'nın “*Giresun delikanlılarına hayran olduğunu, muhafızları olsa*

memnun olacağını” söyleyince Osman Ağa’nın “*Emredersiniz Paşam*” dediğini, Giresunlu gençlerin de “*yeni hizmet ve vazifelerinin kendileri için şeref olacağını*” arz ettiklerini anlatıyor (72). Osman Ağa’nın Mustafa Kemal Paşa’ya bıraktığı bu gençler Osman Ağa-Ali Şükrü hadisesinin feci safhasına kadar Mustafa Kemal Paşa’yı esen rüzgârlardan bile esirgemek üzere canla başla muhafaza etmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa için her tehlikeyi göze alarak hizmette kusur etmeyen bu Giresunlu gençlerin kurşuna dizilmek suretiyle öldürülmelerine teşebbüs edilmesi, hatta altı tanesinin öldürülmesinin izahı yoktur. Topallı, Osman Ağa-Ali Şükrü olayında 2 Nisan 1923 gecesi sabaha karşı Osman Ağa’ya yapılan baskına da değiniyor. Baskını Meclis Muhafız Taburu Kumandanı İsmail Hakkı Bey’in idare ettiğini, bu kuvvetlerin evvela bozulduklarını, neticede Osman Ağa’nın yaralandığını, sonra teslim olduğunu, bir sedye içinde bir kenara götürüp vurulduğunu, efrattan bir kısmının müsademe vurulup öldüğünü, bir kısmının da Osman Ağa’nın öldürülmesinden sonra kurşuna dizilmek suretiyle öldürüldüğünü öğreniyoruz (s. 76-77). Topallı, hadisede hayatını kaybedenlerin isimlerini de bu vesile ile zikrediyor. Topallı’nın doğrudan Ali Şükrü Bey-Osman Ağa hadisesini anlatan notları var mı bilinmiyor.

Kitapta dikkat çekecek bir bölüm de Giresun’da 1 Mayıs 1920’de Amele Bayramı’nın kutlanması. Bu kutlama Müdafaa-i Milliye ve Belediye, idareciler, her sınıftan halk toplanmış, davul-zurnalarla 1 Mayıs Bayramı kutlanmış. “*Yaşasın Bolşevik kardeşler*” diye slogan atılmış (s. 91).

Sonuç olarak Osman Fikret Topallı’nın kaleme aldığı “Müdafaa-i Hukuk ve İstiklal Harbi Tarihinde Giresun” isimli eser, Giresun ve Trabzon’un Millî Mücadele tarihi açısından ayrıntılı ve önemli bilgiler veren bir hatıratır. Bu hatıratla bölgede yaşanan milli mücadele dönemi, bazı olayların bilinmeyen yönleri aydınlanmakta, Millî Mücadele tarihine önemli bir katkı sağlamış bulunmaktadır.